

Barn på flykt

Barns och ungas röster om mottagandet av ensamkommande

© Barnombudsmannen 2017
Texter: Barnombudsmannen
Illustrationer: Mikael Andersson / TT Nyhetsbyrån
Produktion: Global Reporting
Tryck: Stibo Graphic A/S, 2017

Barnombudsmannen är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi har regelbunden dialog med barn och unga för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Vi bevakar och driver på genomförandet av barnkonventionen i kommuner, landsting/regioner och myndigheter. Barnombudsmannen informerar, bildar opinion och föreslår förändringar i lagar och förordningar i frågor om barns och ungas rättigheter.

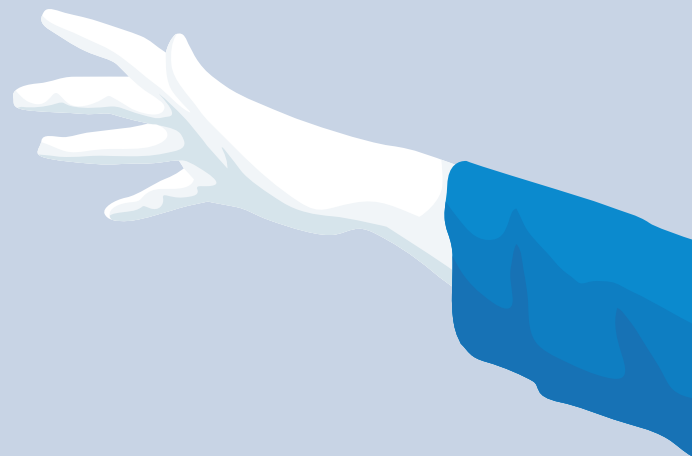

Barnombudsmannen

Postadress: Box 22106, 104 22 Stockholm
Telefon: 08-6922950
Telefon för dig under 18: 020-231010
E-post: info@barnombudsmannen.se
Webbplats: www.barnombudsmannen.se

Innehåll

Bakgrund	5
Barnkonventionen	5
Ensamkommande barn och unga i Sverige	5
Ansvar för mottagandet	5
Barns rättigheter	5
Så gjorde vi	6
Förhoppningar och farhågor om framtiden	7
Barns och ungas röster	
Asylprocess och anvisningsförfarande	8
Barns och ungas röster	
Ingen av de barn vi mött har fått en god man	9
Barnombudsmannens analys	
”Jag pratar inte samma språk”	10
Barns och ungas röster	
Barn känner sig otrygga och utsatta på boenden	11
Barnombudsmannens analys	
Barn nekas hälso- och sjukvård	12
Barns och ungas röster	
Kunskapsbrist hos personal orsak till att barn nekas vård	13
Barnombudsmannens analys	
Kallt och trångt på boendet	14
Barns och ungas röster	
Sverige bryter mot barnkonventionen	16
Barnombudsmannens analys	
Stor brist på utbildning och sysselsättning	17
Barns och ungas röster	
Barn ska ha tillgång till utbildning enligt svensk lag	18
Barnombudsmannens analys	
Barnombudsmannens förslag till förändringar	19

Bakgrund

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) är en internationell överenskommelse som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn som Sverige åtagit sig att följa. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar och syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Konventionen definierar barn som varje människa under 18 år.

Ensamkommande barn och unga i Sverige

Sedan 2009 har antalet personer som söker asyl i Sverige ökat stadigt. År 2014 sökte 81 301 personer asyl i Sverige, vilket då var den högsta siffran sedan Balkankriget i början av 1990-talet. Av de personer som sökte asyl i Sverige under 2014 var 23 108 under 18 år och av dem var 7 049 ensamkommande. Migrationsverket gjorde i början av 2015 bedömningen att det totala antalet asylsökande skulle minska, men att antalet ensamkommande barn skulle öka. Under det första halvåret 2015 verkade Migrationsverkets bedömning stämma. Men från september och framåt ökade antalet asylsökande drastiskt. Totalt sökte 162 877 personer asyl i Sverige under 2015. Av dessa var 70 384 barn, varav 35 369 var ensamkommande. Majoriteten av de ensamkommande barnen kommer från Afghanistan, men det är även många ensamkommande barn från Syrien, Irak, Eritrea och Somalia samt statslösa barn.¹ De ökade strömmarna av ensamkommande barn tros bero på att den konfliktfulla situationen i Afghanistan har förvärrats samt att de afghaner som lever i exil i Iran riskerar att skickas av iranska myndigheter för att delta i kriget i Syrien. En bidragande orsak tros också vara att flyktvägarna genom Europa blivit säkrare i och med att gränsen mellan Turkiet och Grekland har öppnats.

Ansvar för mottagandet

När ett ensamkommande barn kommer till Sverige och vill söka asyl ansvarar Migrationsverket för att registrera barnets ansökan och underrätta socialtjänsten i den kommun där barnet kommit i kontakt med myndigheterna. Den aktuella kommunen² ansvarar för att ordna ett tillfälligt boende, ett så kallat ankomstboende. Där bor barnet i väntan på att Migrationsverket anvisar barnet till en kommun som ska ordna med ett permanent boende under asylprocessen.³ Ankomstboendena drivs av kommunerna och är avsedda att vara högst tillfälliga. Enligt uttalanden i förarbeten till lagstiftningen som reglerar anvisning kräver principen om barnets bästa att anvisning till en kommun sker i omedelbar

anslutning till barnets asylansökan.⁴ Migrationsverket har i kontakter med Barnombudsmannen uppgett att målet från början var att anvisa varje barn till en kommun inom 24 timmar efter barnets ankomst till Sverige. I januari 2015 ändrades reglerna för anvisning vilket gav Migrationsverket möjlighet att anvisa ensamkommande barn till alla kommuner i Sverige. Detta oavsett om den aktuella kommunen hade en överenskommelse med Migrationsverket eller inte. I samband med detta gjorde Migrationsverket bedömningen att kommunerna bör få åtminstone 48 timmar på sig att ordna en plats innan Migrationsverket vänder sig till en annan kommun. Denna 48-timmarsgräns har med tiden kommit att betraktas som en oskriven regel, men är i själva verket alltså endast en målsättning för Migrationsverket.

Barns rättigheter

Barn och unga som kommer ensamma till Sverige har ett antal grundläggande rättigheter som olika aktörer ska säkerställa. Till att börja med ska alla barn som kommer till Sverige utan en vuxen så snart som möjligt få en så kallad god man.⁵ Den gode mannen ska bland annat hjälpa barnet i kontakten med Migrationsverket, ansöka om eventuella bidrag och se till att barnet får det stöd som han eller hon behöver och har rätt till under sin första tid i Sverige. Det är Migrationsverket eller socialnämnden i den kommun där barnet vistas som ansvarar för att ansöka om god man för barnet. För att ett barn ska anses "vistas" i en viss kommun krävs att barnet uppehåller sig där, till exempel på ett boende i kommunen.⁶

Ensamkommande barn har också rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor som andra barn i Sverige. Rätten gäller asylsökande barn och barn som vistas här utan tillstånd, på samma sätt som för barn med svenskt medborgarskap eller uppehållstillstånd.⁷ Landstinget där barnet vistas ska säkerställa barnets tillgång till hälso- och sjukvård.⁸ Detta innebär att ensamkommande barn och unga som är i behov av vård ska kunna söka hjälp på närmaste vårdcentral.

Barn och unga som kommer till Sverige har liksom andra barn i Sverige rätt att gå i skolan. Enligt skollagen har asylsökande barn, barn som fått uppehållstillstånd i Sverige och barn som lever i Sverige utan nödvändiga tillstånd samma rätt till utbildning som barn som är svenska medborgare.⁹ Ett barn som har börjat skolan innan han eller hon har fyllt 18 år har också rätt att avsluta utbildningen även efter 18-årsdagen.¹⁰ Rätten till skolgång gäller förskoleklass, grundskola, gymnasieskola samt särskola och skolskjuts.¹¹

1. Migrationsverket, Sammanställning över inkomna ansökningar om asyl 2015.

2. 2 a kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

3. 3 § lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

4. Prop. 2012/13:162, s. 19.

5. 3 § st. 2 lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

6. Walin & Vångby, Föräldrabalken – en kommentar (22 december 2015, Zeteo), kommentaren till 3 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

7. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), 5 § lag (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl., 6 § lag (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd.

8. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), 4 § lag (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd, 3 § lag (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

9. 7 kap. 2 § läst tillsammans med 29 kap. 2 § st. 2 skollagen (2010:800).

10. 29 kap. 3 § st. 3 skollagen (2010:800).

11. 7 kap.4-9 §§ skollagen (2010:800).

Så gjorde vi

Mellan oktober och december 2015 mötte och lyssnade medarbetare från Barnombudsmannen på omkring 450 ensamkommande barn och unga i åldrarna 9–18 år. Barnen berättade om sina erfarenheter och upplevelser av att bo på ankomstboenden. Barnombudsmannen träffade barnen och de unga vid besök på ankomstboenden. Kontaktpersoner och adresser till boendena fick Barnombudsmannen från kommunerna.

De allra flesta ensamkommande barn och unga är pojkar, men vi har även mött och samtalat med flickor. Hur länge barnen varit i Sverige varierar. Vissa hade befunnit sig på ankomstboenden i flera veckor, till och med månader, medan andra nyligen hade anlänt. Vissa hade registrerats som asylsökande hos Migrationsverket och andra inte. Barnen hade dock gemensamt att de inte fått någon god man samt i de flesta fall inte haft kontakt med socialtjänsten.

Barnombudsmannen har sedan tidigare rapporter erfarenhet av att lyssna till ensamkommande barn och unga. Då har det framför allt handlat om barn och unga som varit placerade på HVB och SiS, men även på ankomstboenden. Detta är första gången som Barnombudsmannen träffar ensamkommande barn och unga med syftet att prata enbart om mottagandet och ta del av barnens upplevelser om just det.

De barn och unga som Barnombudsmannen mötte fick välja om de ville prata i grupp eller enskilt. Barnen och de unga tillfrågades om vad de tycker har fungerat bra respektive vad som behöver utvecklas i mottagande av ensamkommande barn och unga. Vi har strävat efter att träffa flickor och pojkar i olika åldrar och i olika delar av landet.

Samtliga samtal har genomförts med tolk. Vid något tillfälle hade vi tolk med på telefon men annars var tolkarna med på plats.

I samtliga träffar har vi utgått från Barnombudsmannens metod Unga Direkt som bygger på öppna frågor. Målet har varit att barnens egna erfarenheter och uppfattningar ska komma fram. Det innebär att barnen själva styr över samtalet och vilka ämnen som ska tas upp. Barnombudsmannens analys utgår från återkommande teman i barnens berättelser, det vill säga saker som de själva har lyft fram som viktiga.

I vanliga fall när Barnombudsmannen träffar barn och unga under 18 år inhämtar vi samtycken från vårdnadshavarna. De barn och unga som Barnombudsmannen nu har träffat saknar vårdnadshavare i Sverige och inget av de barn vi har mött har hunnit få en god man. Därför har samtycke inte kunnat inhämtas från någon annan än personalen på boendet och barnet självt. Vid samtalen har barnen blivit informerade om att Barnombudsmannens verksamhet omfattas av sekretess och att vi har anmälningskyldighet.

Efter att vi fått samtycke från barnen har vi spelat in och transkriberat samtalen, alternativt tagit anteckningar. Det är viktigt att komma ihåg att de barn vi har träffat endast representerar sig själva och ingen annan. Citaten i rapporten är översatta av tolkarna. Det är alltså inte en direkt transkribering av barnens egna ord.

Förhoppningar och farhågor om framtiden

BARN OCH UNGAS RÖSTER. De barn som nu kommer till Sverige kommer ofta från svåra förhållanden. De har separerats från sina familjer och förlorat sina hemmiljöer, de har tvingats fly från krig och förtryck och har varit tvungna att ta stort ansvar. Barnen har sett, hört och utstått saker som inga barn ska behöva göra.

Samtidigt handlar det om just barn. Barn som, precis som andra barn, har förhoppningar om framtiden. Barn som drömmer om att bli läkare, psykologer, popsångerskor och fotbollsspelare. Barn med mycket energi och motivation.

I mötena med Barnombudsmannen berättar barn och unga om sina förhoppningar om att kunna skapa sig en meningsfull framtid. "Min största önskan är att jag ska få utbilda mig och lära mig läsa och skriva", säger ett barn som Barnombudsmannen mött. Ett annat barn säger så här: "Vi har kommit hit för att lära oss någonting och bli något i framtiden." Ett barn berättar om sin dröm om att få utbilda sig: "Om gud vill så ska jag bli psykolog. Tidigare hade jag inte så mycket hopp om det, men sedan jag kom hit känner jag mig lite mer hoppfull."

Återkommande teman i barnens berättelser är längtan efter lugn och trygghet, och att få känna tillhörighet och att man har ett sammanhang. "För mig är det svårt det här med ensamhet, att man inte känner någon. Det känns ensamt." säger en ungdom. Det kan även handla om samhörigheten man känner med andra barn som befinner sig i samma situation som man själv. "När det blir väldigt jobbigt, då går vi ut och spelar fotboll tillsammans. Vi känner oss som en familj när alla är tillsammans", berättar ett barn. Andra barn och unga pratar om längtan efter en familj. Ett barn berättar om saknaden efter familjen som är kvar i hemlandet: "Jag vill hitta min pappa igen och få vara med honom, för det är min allra högsta dröm och önskan. Jag har bara en pappa här i världen. Att få bo med och leva med honom, det är mitt önskemål." Ett annat barn berättar om sin dröm om att få komma till en familj här i Sverige: "Det ska vara som en familj, en mamma och pappa, som kan skaffa fram det man behöver."

Av barnens berättelser framgår också att de upplever framtiden som ovisst. Barnen är oroliga över var de ska placeras här i Sverige: "Jag är rädd för ensamheten, alltså att hamna i ensamhet, där det inte finns någon runt omkring mig, som talar med mig", berättar ett barn.

Ett annat barn beskriver att han är orolig för att han ska behöva lämna sina kompisar: "Nu när jag har fått kompisar här är jag rädd att jag blir ensam när jag kommer till det nya stället. Kan man ansöka så att även de kommer till samma ställe, så att vi kan vara tillsammans?" Barnen är också rädda för att behöva återvända till det de flytt ifrån.

"Nu när jag har fått kompisar här är jag rädd att jag blir ensam när jag kommer till det nya stället. Kan man ansöka så att även de kommer till samma ställe, så att vi kan vara tillsammans?"

En ungdom säger så här: "Våra liv är i fara där och vi har ju inget annat val, vi vill ju stanna här, vi vill bo här." "Vi vill inte bråka eller kriga, vi har varit i krig, och vi lämnade det på grund av kriget", berättar en annan.

Flera barn och unga beskriver hur viktigt det är att få känna att man är en del av samhället och kan bidra med något. Så här säger ett av barnen som Barnombudsmannen mött: "Vi vill ju vara kvar här, vi vill ju bli svenskar och lära oss svenska och ja, leva livet här. [...] Vårt önskemål är att få studera och vara samhället till gagn." Ett annat barn berättar hur han tänker om framtiden: "Jag tänker mycket på min framtid och om jag kommer få uppehållstillstånd så att jag kan börja plugga, börja studera, för att jag ska kunna ge tillbaka någonting i samhället. Jag kommer ju från ett krigsdrabbat land, och oavsett hur mycket man gör för det landet så blir det bara sämre och sämre eftersom det är krig där. Men här vill jag börja studera för att kunna komma in i samhället och för att kunna ge tillbaka till samhället. Det är det jag vill göra just nu."

Asylprocess och anvisningsförfarande

BARN OCH UNGAS RÖSTER. I våra samtal med barn och unga framkommer att många av dem har vistats på ankomstboenden under lång tid, vissa utan att ens ha registrerats som asylsökande. ”Jag har varit här i över en månad. Tre gånger skulle jag åka på en sån här registrering men den har hela tiden skjutits upp”, säger ett barn.

Ett annat barn berättar: ”Ja, från början sade de till mig att ’det här är ett sånt där tillfälligt boende, och du kommer att vara här ungefär fyra dagar’. Men jag har ju varit här i en månad.”

Barn beskriver också ovisshet kring hur anvisningen till en kommun går till. Vissa barn tvingas vänta på ankomstboenden under lång tid medan andra anvisas till permanenta boenden nästan direkt. Barn ger uttryck för att de uppfattar detta som orättvist och att de inte förstår varför det är så. De upplever att slumpen, snarare än ett system, avgör om man blir anvisad snabbt eller tvingas stanna kvar länge på ankomstboendet. Ett barn beskriver hur han känner: ”Det är precis som att någon har tur, det är inte turordning. Det är någon som har tur och då säger de ’nu får du flytta till permanent boende’, men någon annan kanske måste vänta längre.” Ett annat barn säger så här: ”Jag tycker att det är bättre att det är turordning, att man står i någon sorts kö, sen placeras. Inte på det sättet som det är nu.”

Gemensamt för samtliga barn som Barnombudsmannen har mött är att de inte har fått en god man samt och i de flesta fall inte haft kontakt med socialtjänsten. ”De sa till oss ’Ni är precis som alla andra barn här så det spelar ingen roll, ni måste avvakta’. Okej, nu har vi avvaktat i tre månader men vi har varken fått god man eller någonting annat”, säger ett barn.

Återkommande i barnens berättelser är avsaknaden av information om asylprocessen, anvisningen och vilka rättigheter de har. Ett barn beskriver hur han kände efter att han blivit intervjuad hos Migrationsverket: ”Jag var på en intervju och efteråt var jag väldigt osäker och visste inte hur jag skulle tänka för jag vet ju inte hur det här kommer sluta. Enda sen jag var på intervjun så har jag haft väldigt svårt att sova. Det är det enda jag tänker på: intervjun och resultatet, hur gick det? Kommer jag få stanna kvar? Kommer de skicka ut mig? Och när jag sover, då brukar jag ändå drömma om intervjun och beslutet. Så det gör mig frustrerad och ledsen för jag är orolig att det kanske inte går bra.”

Barn beskriver att de inte fått information om varför de blir fotograferade och måste lämna fingeravtryck vid registreringen hos Migrationsverket. En ungdom berättar: ”Sen är det ju det här med att man aldrig får någon ordentlig information om hur länge man ska vara här. Jag var på ett annat boende först. Där jag var två och en halv vecka ungefär, och där sa de att när jag väl kommer till Migrationsverket, vilket jag gjorde efter två och en halv vecka, då skulle jag bli anvisad till ett permanent boende men sen fick jag ju komma hit... Hur länge ska jag vara här? Jag vet inte.”

Andra barn beskriver att de fått information, men att de inte kunnat tillgodogöra sig den eftersom informationen inte getts på deras språk: ”Vi fick ut två informationsblad på

engelska. Men eftersom vi inte kan engelska, så kunde vi ju inte förstå det.”

Barnen berättar hur bristen på information leder till ryk- tetspridning. Barn beskriver till exempel att de har hört från andra barn att vissa uppgifter kan påverka deras asylprocess negativt i kontakten med Migrationsverket. En ungdom berättar: ”Nej, alltså det är svårt det här om man känner någon här i Sverige, för det är vissa som säger ’Berätta inte alls, säg inte att du har någon här, det kan skada ditt ärende’. Och därför säger man inget, fast man har någon här.” Ett annat barn beskriver att han hört andra barn på boendet berätta om hur Migrationsverket går till väga för att bedöma ålder: ”De säger att vi ska ta blodprov.”

”Man får inte bråka för då kommer det registreras i vårt ärende och det kommer att påverka vårt ärende negativt.”

Barn och unga beskriver också att personal på boendena sagt till dem att det kan påverka deras asylprocess negativt om de till exempel bryter mot regler på boendet. En pojke berättar vad han fått höra: ”Man får inte bråka för då kommer det registreras i vårt ärende och det kommer att påverka vårt ärende negativt.”

Barnen berättar för Barnombudsmannen att de upplever att kontakterna med Migrationsverket är svåra då barnen inte kan språket och därför är rädda att de inte ska kunna kommunicera ordentligt. Så här beskriver ett barn situationen när han skulle fylla i formuläret för att ansöka om asyl: ”Jodå, det var på kurdiska. Fast man bad mig att skriva det på engelska, eller med latinska bokstäver, sa de. Latinska bokstäver, som jag inte kunde.” Ett annat barn berättar att han tvingats vänta länge innan någon kunde hjälpa honom att tolka i samband med registreringen hos Migrationsverket: ”Det fanns ett tiotal personer som kunde kurdiska, men de hjälpte inte oss. De hade inte möjlighet att prata med oss men det fanns andra folkgrupper, typ kineser eller afghaner, som hade tolkar. Men vi kurder och araber hade inga tolkar där. Till slut så fick jag hjälp av någon som talade kurdiska.”

Barn och unga vittnar också om oro inför att Migrations- verket ska råka registrera felaktiga uppgifter. Så här säger ett barn: ”Vi afghaner har ju konstiga eller långa namn, så det är svårt för dem att skriva ner allt. De flesta har problem med sina namn och det blir fel stavning och så.” En annan ungdom berättar om när han ombads att uppge sin ålder i samband med registreringen: ”Vi vet inte när vi är födda, vi har inga handlingar med oss. De ifrågasätter när är du född, ’Hur vet du att du är så mycket? Varför vet du inte det, när du är född?’”

Ingen av de barn vi mött har fått en god man

BARNOMBUDSMANNENS ANALYS. Anvisning av ensamkommande barn ska enligt förarbetena till lagen ske i omedelbar anslutning till barnets asylansökan.¹² Migrationsverkets målsättning är att anvisa alla barn till en kommun inom 48 timmar från det att barnet kommit i kontakt med myndigheterna. Av det som barn och unga berättat för Barnombudsmannen framgår dock att en övervägande del av barnen har vistats på ankomstboenden under längre tid, i genomsnitt två till tre veckor.

Vi har även mött barn som har varit på ankomstboenden i flera månader. Inget av de barn vi har mött har fått en god man och i de flesta fall har barnen inte haft kontakt med socialtjänsten. Av barnens berättelser framgår också att vissa av barnen inte ens har registrerats som asylsökande hos Migrationsverket.

Den ansträngda situationen i mottagandet av ensamkommande barn och unga bekräftas av såväl Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som Inspektionen för vård och omsorg (IVO). MSB konstaterar i en rapport om den nationella lägesbilden gällande flyktingsströmmarna till Sverige att samhällets förmåga att ta emot ensamkommande barn är starkt utmanad. MSB menar att ansvaret att vara ankomstkommun behöver fördelas på fler kommuner i landet samt att ett barnrättsperspektiv behöver integreras i omhändertagandet.¹³ I en skrivelse till regeringen konstaterar IVO att förutsättningarna för många kommuner att klara av uppdraget att ta emot ensamkommande barn är uttömda. Av skrivelsen framgår att kommunerna inte kan förse barnen med handläggare hos socialtjänsten, att utredningar av boenden där barn placeras är undermåliga och att barn avviker från boenden.¹⁴

Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) ska ansökningar om flyktingstatus som lämnas in av ensamkommande barn alltid prioriteras.¹⁵ Kommittén påpekar även att den tillfälliga omvårdnad som ensamkommande barn får i samband med storskaliga krissituationer, likt den vi nu ser, ska avse kortast lämpliga tid.¹⁶ I sina

rekommendationer till Sverige framhåller FN:s barnrättskommitté att en god man bör utses inom 24 timmar efter barnets ankomst.¹⁷ Kommittén uttrycker också oro över förfarandet gällande förordnande av gode män. Dels för att det i Sverige inte anges en tidsram för när barnet ska få en god man – mer än att lagen säger att förordnandet ska ske "så snart det är möjligt". Dels över att gode män inte alltid är tillräckligt utbildade och att de inte alltid har med sig tolk när de träffar barnen.¹⁸

Att ensamkommande barn blir kvar under längre tid på ankomstboenden och att de inte får gode män eller information om sina rättigheter innebär att Sverige brister i sina åtaganden enligt barnkonventionen. Artikel 3 säger att barnets bästa ska sättas i främsta rummet och artikel 20 och 22 ger barn på flykt och som har förlorat sin hemmiljö rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida. Förhållandena för ensamkommande barn innebär också att Sverige inte uppfyller sina åtaganden enligt artikel 12, om rätten för barnet att bli hörd, och artikel 17 om rätten till information.¹⁹

För att ensamkommande barn ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda är det viktigt att ärenden som rör barn och unga alltid prioriteras. Detta i syfte att snabba upp asylprocessen och säkerställa att tiden på ankomstboendena blir kortare. Alla barn måste också fortlöpande få information om sina rättigheter och om processen, som är anpassad till barnets språk och förutsättningar. Informationen ska finnas tillgänglig så att barnet kan ta del av den vid upprepade tillfällen.

12. Prop. 2012/13:162, s. 19.

13. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Nationell lägesbild, 2015-12-15.

14. Inspektionen för vård och omsorg, Skrivelse till regeringen om den kraftiga ökningen av antalet ensamkommande barn, 2015-12-15.

15. CRC/C/GC/6, p. 70.

16. CRC/C/GC/6, p. 40.

17. FN:s barnrättskommitté, Concluding observations 2009 (CRC/C/SWE/4), p. 62.

18. CRC/C/GC/6, p. 25.

19. CRC/C/GC/6, p. 25.

”Jag pratar inte samma språk”

BARN OCH UNGAS RÖSTER. Under Barnombudsmannens möten med barn och unga har vi mött ensamkommande barn som beskriver att de är helt ensamma, eller bland ett fåtal, barn på ett boende från ett visst land eller som talar ett visst språk. Barn och unga vittnar om att detta leder till känslor av att vara särskilt ensam och utsatt. Särskilt svårt verkar det vara för de barn som är helt ensamma om både sitt ursprung och språk. Att inte kunna kommunicera med någon innebär enligt barnen att de känner sig ensamma och isolerade.

Ett barn berättar: ”Jag kan inte deras språk tyvärr så jag får nöja mig med att vara tyst.” Så här säger ett annat barn: ”Problemet är att jag inte pratar samma språk som de andra och de är många och förstår varandra, så jag är ensam som enda somalier och mörkhyad här. Det är det största problemet jag har: ensamheten. Det skulle jag vilja ändra på om jag kunde.”

För ett barn som är ensamt om att komma från ett visst land eller prata ett visst språk är det viktigt att någon i personalen talar barnets språk. Så här säger ett av barnen som vi träffat: ”Det finns bara en och det är på nätterna den är här och det är inte ofta.”

De här barnen vittnar också om att de har utsatts för våld och trakasserier från andra barn på boendena. Ett barn berättar om hur han försökt vädja till de andra barnen: ”Vi har redan sagt det flera gånger ’vi vill inte bråka med er, vi är för oss själva, låt oss vara ifred.’”

Barnen berättar också om hur de som är i minoritet i förhållande till de andra barnen på boendet har blivit bestulna på sina mobiler och andra saker. Ett barn säger så här: ”Jag har blivit av med mina saker, de blev stulna. Min mobil, plånbok, allt sånt. Jag har sagt till personalen, så de är väl medvetna om det här. Men de kan inte göra någonting. Det är jättejobbigt faktiskt.”

Barnen beskriver en önskan om att beslutsfattare ska tänka på att försöka placera barn som kommer från samma länder eller talar samma språk tillsammans. ”Jag tänker mest bara på att om man nu ska flytta till en annan plats, att man på något sätt samordnar och styr upp så att man hamnar med sina landsmän och inte med en massa andra. Att de tänker på den saken.” säger ett barn.

I dagsläget är de flesta ensamkommande barnen pojkar. Barnombudsmannen har mött flera flickor som placerats ensamma, eller tillsammans med några få flickor, på boenden där det i övrigt bara bor pojkar. Flickor som har upplevt detta säger att de ofta känner sig särskilt ensamma och utsatta på boendena på grund av att de är flickor. För många är just ensamheten svårast. ”Nej, det är bara ensamheten som är jobbig”, säger en flicka. ”Ibland behöver jag till exempel sitta och prata med någon, och bara få samtala och så där. Det går inte att sitta och prata med någon av killarna på det viset”, beskriver en annan flicka. En flicka berättar om sin glädje över att en annan flicka kommit till hennes boende: ”Jag skakade hand med henne och kramade henne. Jag blev så glad och så, men tidigare jag var ensam, det var första gången som jag var ensam någonstans, jag grät så mycket och jag var ledsen.”

Många önskar sig ett boende för bara flickor. Så här säger en flicka: ”Nej, för jag menar, det skulle vara bra om de kunde till exempel flytta oss ensamma flickor, både jag och hon som har kommit idag, till något boende för tjejer.”

”Det gick inte att låsa badrummet förut, så jag duschade ingenting de första två dagarna. Men sen talade jag om det för personalen och de satte lås på dörren, så när jag går in och duschar så låser jag.”

Flickornas berättelser visar att praktiska saker är viktiga, som att kunna duscha eller att inte visa sig utan slöja. Många flickor vittnar om att de känner sig rädda på nätterna och att det är svårt som flicka att vara bland så många pojkar. Så här säger en av flickorna som vi träffat: ”Det gick inte att låsa badrummet förut, så jag duschade ingenting de första två dagarna. Men sen talade jag om det för personalen och de satte lås på dörren, så när jag går in och duschar så låser jag.”

Av det som flickor berättar för Barnombudsmannen framkommer också att det för dem finns ännu mindre att göra på ankomstboendena, där utbudet av sysselsättning redan är mycket begränsat. Flickorna vi mött berättar att de få aktiviteter som finns i form av fotbollsspel och biljardbord inte är tillgängliga för dem. Så här säger en av flickorna: ”På en plats där det bara är killar och en flicka eller två flickor, så finns det inte så mycket sysselsättning.” En annan flicka säger så här: ”Killarna går ut till olika ställen utanför, men vi tjejer gör inte det, eller kan inte göra det...”

Barnombudsmannen har dock också träffat flickor som känner trygghet på boendena. Det handlar ofta om att personalen sett till att de kan låsa sina rum och att det finns personal nattetid som berättat för dem att de finns där så att inget ska hända. En flicka berättar: ”Till exempel så kan vi muslimska tjejer inte ha slöja hela tiden, och när vi inte har den på får killarna inte titta. Så att vi har separata rum, det är jättebra, för då känner vi oss bekväma på nätterna.”

En flicka berättar om rädslan på natten: ”Första och andra natten var jag jätterädd men nu har det blivit bättre. Ja, för nu finns det ju en vakt och personal också som säger ’Lås din dörr inifrån. Vi finns här och går runt och så där, så var inte orolig. Är det något du vill så finns vi här.’”

Barn känner sig otrygga och utsatta på boenden

BARNOMBUDSMANNENS ANALYS. Att barn placeras utan någon från samma land, språkgrupp eller kön och därmed upplever otrygghet, liksom att de särbehandlas i förhållande till andra barn, innebär att Sverige brister i sina åtaganden enligt barnkonventionen.

Av barnens berättelser framgår att barn som på ett boende är ensamma om att komma från ett land eller tala ett språk känner sig särskilt ensamma och utsatta. Även de flickor som placeras ensamma eller med bara några få andra flickor på boenden där det i övrigt bara bor pojkar vittnar om att de känner sig utsatta. De här barnen beskriver att de diskrimineras, exempelvis vad gäller tillgången till gemensamma utrymmen och sysselsättning, och att ensamheten gör dem otrygga.

Enligt artikel 2 ska staten tillförsäkra alla barn i landet de rättigheter som framgår av konventionen. Artikel 3 föreskriver att vad som utgör det bästa för ett enskilt barn ska vara avgörande för varje beslut som rör barnet.

Enligt FN:s barnrättskommitté (barnrättskommittén) är det av stor vikt att det säkerställs i samband med att ensamkommande asylsökande barn registreras att all relevant information om barnet samlas in. Då kan en bedömning av särskild utsatthet inklusive skyddsbehov göras och barnets specifika behov tillgodoses.²⁰ Vid valet av omvårdnadsarrangemang för barnet bör, enligt barnrättskommittén, särskild hänsyn tas till såväl barnets ålder och kön som till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.²¹ Barnrättskommittén poängterar också att det bästa för ett barn i en viss utsatt situation inte kommer att vara samma som det bästa för alla andra barn i samma slags situation. Myndigheter och beslutsfattare

måste därför ta hänsyn till olika utsatthet för varje enskilt barn, eftersom varje barn är unikt och varje situation måste bedömas utifrån det.²²

Barnombudsmannen är starkt kritisk till att barn placeras på boenden där de är ensamma om att komma från ett visst land eller tala ett visst språk, liksom till att flickor placeras på boenden där det bara bor pojkar. Alla ensamkommande barn och unga ska alltid få sina grundläggande rättigheter tillgodosedda under den tid de vistas på ankomstboenden. De ska känna sig trygga och deras behov och rättigheter ska tillgodoses på ett likvärdigt sätt i förhållande till andra barn och unga. Därför är det av stor vikt att ansvariga beslutsfattare alltid uppmärksammar och tar särskild hänsyn till den utsatthet det innebär att komma som ensam flicka till Sverige, eller att vara ensam om att komma från ett visst land eller tala ett visst språk.

20. CRC/C/GC/6, p. 31.3.

21. CRC/C/GC/6, p. 40.

22. CRC/C/GC/6, p. 19.

Barn nekas hälso- och sjukvård

BARN OCH UNGAS RÖSTER. Av våra samtal med barn och unga framgår att barn nekats hälso- och sjukvård. Barn och unga beskriver till exempel att personalen uppgett att barn på ankomstboenden inte har rätt till hälso- och sjukvård. ”De säger att det är först när man kommer till ett permanent boende som man får göra en hälsoundersökning eller komma till doktorn”, säger en ungdom.

Ett annat barn berättar om hur han nekats tandvård: ”Jag hade haft ont i tanden i en hel vecka och de (personalen) sa ’Nej, du kan inte gå till tandläkaren här. Du måste vänta.’”

Barnen berättar också att de har fått information om sin rätt till hälso- och sjukvård men att de upplever att den rätten inte har tillgodosetts: ”De har sagt till oss att ni är jämställda med svenska barn, men sen har de inte gjort något mer.”

Av samtalen framkommer också att barn och unga upplever att personal kommer med tomma löften. ”När jag går dit så säger personalen ’kom på förmiddagen så tar vi dig till läkaren’, och sen när jag går dit på förmiddag säger de ’nej, kom på eftermiddagen’, och sen ändrar de sig igen och säger ’på kvällen kan vi ta dig till läkaren’”, berättar ett barn. Så här säger ett annat barn: ”Första gångerna jag var där sa de ’du får ta en medicin som heter Alvedon’ och det tror jag att de har här på boendet. Men jag har aldrig fått någon Alvedon. Jag har frågat dem två gånger, men jag har inte fått Alvedon.”

Andra barn beskriver hur de försökt förklara för personalen att de varit i behov av vård, men att personalen inte trott på dem eller inte kunnat eller velat hjälpa dem. Så här säger ett barn: ”Ja, med mig var det så att jag verkligen försökte insistera och säga till personalen att jag mår jättedåligt och behöver komma till doktorn, men de trodde mig inte förrän jag svimmade.”

Många barn vittnar också om hur de skadat sig under flykten till Europa och hur glasögon och mediciner för kroniska

sjukdomar har försvunnit längs vägen. Det här har de inte kunnat få hjälp med på boendet: ”Jag har tappat bort mina glasögon, och jag har inte fått någon hjälp. Så jag ser knappt någonting”, säger ett barn.

Avsaknaden av hälso- och sjukvård gäller även psykologiskt stöd och rehabilitering. Barn och unga beskriver de psykiska påfrestningar det innebär att vara ensamkommande och asylsökande. De vittnar också om traumatiska minnen från sina hemländer och från flykten till Sverige, som de upplever svåra att bära. Ett barn berättar om en pojke som mått så dåligt att han skadat sig själv: ”[...] Det var en kille som saknade sina föräldrar väldigt mycket. Han är väldigt ung också... Han skar sig i armen. [...] Sen fick han träffa en psykolog och nu har han blivit lite lugnare.”

Barnen beskriver också hur den långa väntan och ovissheten om framtiden gör att man tänker mer på sin situation och att man mår dåligt: ”Jag känner mig inte så bra här, jag känner att jag har fått lite psykiska problem och så. Det enda jag gör är sitta i rummet, ingenting annat.”

På frågan om hur personalen kan hjälpa till om man är ledsen eller mår dåligt svarar ett barn så här: ”De har ju sagt till oss att vi inte ska känna oss ledsna. De säger att ’det är ju det här vädret och det är lite dystert här och ni är ensamma och så, så det är klart att ni kan känna er ledsna. Men känn er inte ledsna. Var glada. Försök att le’. Men det är ju ingen som kan hjälpa oss, de bara säger att vi ska försöka vara glada.”

Kunskapsbrist hos personal orsak till att barn nekas vård

BARNOMBUDSMANNENS ANALYS. Av våra samtal med barn och unga framgår att en del nekats hälso- och sjukvård inklusive tandvård och psykologiskt stöd under tiden på ankomstboendena. I stället har de fått höra att de måste vänta till dess de anvisas till en kommun. Att barn nekas vård tycks till stor del bero på informations- och kunskapsbrist hos personalen på boendena.

På en del boenden är en stor del av personalen nyanställd. De kan därför sakna kunskap om lagstiftningen, eller kompetens att se barnens behov.

Att barnen nekas hälso- och sjukvård på ankomstboenden innebär att Sverige brister i sina åtaganden enligt såväl barnkonventionen som svensk lag. Enligt artikel 24 i barnkonventionen har alla barn rätt till bästa uppnåeliga hälsa samt rätt till sjukvård och rehabilitering. Artikel 39 handlar om rätten till psykisk rehabilitering och social återanpassning för alla barn som är i behov av det, exempelvis på grund av erfarenheter av väpnade konflikter. Rätten till hälsa, sjukvård och rehabilitering är även starkt sammankopplad med rätten till liv och utveckling enligt artikel 6, som är en av barnkonventionens grundprinciper.

Rätten till hälso- och sjukvård är tydlig även i svensk lag. Alla barn och unga i Sverige har rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor och ensamkommande barn och unga ska kunna söka hjälp för sina hälsoproblem på närmaste vårdcentral.²³ Barnombudsmannen kallade i november 2015 representanter från Migrationsverket, Socialstyrelsen, Folk-

hälsomyndigheten, Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) till ett dialogmöte för att diskutera vilka rättigheter de ensamkommande barnen har när de kommer till Sverige. Representanterna på mötet var eniga om att rätten till hälso- och sjukvård gäller på lika villkor för alla barn och unga i Sverige och att detta tydligt framgår av lagen.²⁴

Barnen som kommer ensamma till Sverige befinner sig i en särskilt utsatt situation. De har skilts från sina familjer och har förlorat sina hemmiljöer. I många fall har de tvingats fly undan krig och förtryck. När de kommer till Sverige och placeras på ankomstboenden hamnar de i en miljö där insynen är begränsad och där de har mycket små möjligheter att påverka sin situation eller hävda sina mänskliga rättigheter. Barnen är därför beroende av att vuxna agerar för att de ska få sina rättigheter tillgodosedda. Det är avgörande att samhället ställer höga krav för att säkerställa att barnens livskvalitet är bra och att alla barn på ett likvärdigt sätt får tillgång till hälso- och sjukvård, inklusive tandvård och psykologiskt stöd.

23. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), 5 § lag (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl., 5-6 §§ lag (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd

24. Barnombudsmannen, Många och allvarliga brister för flyktningbarn, Svenska Dagbladet, 2015-12-11.

Kallt och trångt på boendet

BARN OCH UNGAS RÖSTER. Av våra samtal med barn och unga framkommer att boendena är trånga och att det kan vara svårt att samsas när man är så många. På vissa boenden sover så många som 20 barn i varje rum. Enligt barnen gör trängseln på boendena att det ibland uppstår bråk, särskilt på natten då de ska sova.

Barnen berättar att de inte har någon möjlighet att påverka var eller tillsammans med vem de ska sova, till exempel tillsammans med en kompis som man känner sig trygg med. Några av barnen som Barnombudsmannen mött berättar att på deras boende har varje barn fått en madrass som är märkt med ett nummer. När vi frågar barnen varför det är så svarar de att personalen har sagt att det är för att de ska kunna hålla ordning på vilka barn som befinner sig på boendet och att det därför är viktigt att madrasserna ligger i nummerordning.

”En sak måste jag ta upp alltså, och det är att mitt i natten när man ligger och sover så kommer de (personalen) och tänder ljuset för att kolla närvaro. Det är jobbigt.”

Barn och unga berättar också att personal ibland kommer och väcker dem på natten och att det då är svårt för dem att somna om. ”En sak måste jag ta upp alltså, och det är att mitt i natten när man ligger och sover så kommer de (personalen) och tänder ljuset för att kolla närvaro. Det är jobbigt”, säger ett barn.

Huruvida det finns regler på boendena varierar. Vissa boenden har endast regler om mattider, medan andra boenden har utförligare regler. Barnen berättar att personal hotar med att det kan påverka deras asylprocess negativt om de bryter mot reglerna: ”Det blir minus i vårt ärende, sa de.”

Barn och unga berättar att det är kallt på boendena och att de fryser: ”Mitt rum är kallt ibland. Det finns element, men det är avstängt och det är kallt.” På vissa boenden är barnen tvungna att duscha i kallvatten och ibland finns det inte tillräckligt många toaletter för att räkna till alla barn: ”Det är begränsat antal toaletter, det finns bara två och vi är jättemånga barn...”, säger en ungdom.

Återkommande i barns och ungas berättelser är att det är smutsigt på boendena: “[...] toaletterna här, de är så smutsiga att man inte kan gå in, då kräks man.”

Barn och unga berättar också om praktiska detaljer i vardagen som skulle kunna underlätta ankomsten till Sverige och tillvaron på boendena. En ungdom pratar om att det är svårt för honom att veta hur man använder en tvättmaskin: ”En enkel grej som de (personalen) kan hjälpa oss med är det här med att tvätta kläderna. Vissa har ju haft samma kläder i ett års tid. Om personalen kunde vara lite mer hjälpsamma med det kanske.”

Barn och unga vittnar om att tillgången till mat varierar mellan boendena. På vissa boenden är tillgången god och barnen säger att de blir mätta: ”Ja, man får äta hur mycket man vill.” På andra boenden beskriver barn och unga att det

saknas mat. ”Nej, vi blev aldrig mätta. För när man har ätit mat så man går för att ta lite mer, men då fanns inte mer”, säger en ungdom. Barn och unga beskriver också att personalen på vissa boenden inte har koll på vilka barn som har ätit. Maten kan då hinna ta slut innan alla har fått.

På vissa boenden beskriver barnen att de kan få mellanmål om de blir hungriga mellan måltiderna. En pojke säger så här: ”Köket är alltid öppet, när man vill ha något så kan man ta själv något att äta. Dygnet runt finns det mat man kan gå och äta.” Andra barn och unga berättar att det är långt mellan måltiderna och att de blir utan mat om de missar de bestämda mattiderna. ”De låser kylskåpen”, berättar en ungdom.

Personalen kan inte ordna med kläder

Barn berättar också att de saknar ytterkläder. ”Det största problemet vi har här, det är just det här med varma kläder. Ingen av oss har det”, säger en ungdom. En annan ungdom berättar: ”Först nu efter 30 dagar kom några andra från ett annat boende och då fick jag en jacka från dem.”

Barn säger att de inte vet hur de ska göra när det blir vinter och deras kläder är för tunna. ”Då får man väl kanske hoppa runt eller springa för att hålla sig varm här”, säger en ungdom. Ett annat barn berättar att han har en jacka men att den är för tunn: ”Jag är jättetacksam att jag fick den, för då när jag kom hit passade den bra, för då var det inte lika kallt, men jag skulle frysa om jag skulle gå ut med den nu.”

Barn och unga beskriver också att de saknar ordentliga skor. En ungdom berättar: ”Man får inga kängor eller skor, man får ju bara såna där inomhustofflor.”

Vissa av barnen har fått kläder men i fel storlek. ”De kläder som de har gett oss är lite stora, en del kläder passar oss inte alls”, berättar ett barn. En annan ungdom säger så här: ”De som har fått kläder härifrån, de är alldeles för stora, två-tre personer får plats i en.”

Barn vittnar om att de saknar ombyten. En ungdom berättar: ”De dagarna vi tvättar våra kläder så har vi inga andra kläder att ha på oss. Så vi måste vänta tills de torkat, sen kan vi ta på oss.” Så här säger ett annat barn: ”Jag har bara en pyjamas, och sen har jag inga skor och inga andra byxor som jag kan byta till.”

Barn och unga berättar att personal på boendena har sagt till dem att de inte kan ordna med kläder till dem, eller så har de lovat men inte hållit sitt löfte. ”De sa att jag kan ansöka om hjälp med kläderna när jag kommer till det permanenta boendet”, berättar ett barn. En annan ungdom säger så här: ”Vi har kanske sagt till 100 gånger. Men de säger ’det är inte i våra händer eller i vår makt att köpa det’. Jag har inga skor ens, så jag måste gå ute med tofflor, sandaler.”

Av barnens berättelser framgår att avsaknaden av ordentliga kläder och skor begränsar dem. De kan till exempel inte gå ut utan är tvungna att stanna inne på boendet. ”På fot-

bollsplanen är det är blött och lerigt. Därför kan vi inte vara med och spela. Eftersom vi bara har tofflor”, säger ett barn.

Barn och unga berättar att de tänker mycket på sina familjer som är kvar i hemlandet och att det är viktigt för dem att kunna kontakta dem, till exempel för att kunna meddela att de nu kommit fram till Sverige och mår bra. Möjligheten till detta varierar mellan boendena. ”Jag har inte kunnat prata med mina anhöriga på en månad. Och varje gång jag säger till personalen att jag vill ringa till dem, så säger de att mobilen inte har någon laddning och att det inte fungerar”, berättar en ungdom. Ett annat barn säger så här: ”Personalen sa till oss att vi kan prata med våra familjer, med anhöriga, i 15 minuter. Han (en annan pojke på boendet) gick och skulle prata med sin familj, men de sa till honom att telefonen var tom. Det fanns inga minuter i den.”

Inga pengar att kontakta familjen

Vissa barn har tillgång till egna mobiltelefoner, men berättar att de ändå inte kan kontakta sina familjer. ”Vi har inga pengar att ringa till dem, därför har vi ingen kontakt med dem”, säger ett barn. En annan ungdom berättar att det är viktigt att det finns tillgång till trådlös uppkoppling (wifi) på boendet: ”Vi fick sim kort för att vi ska kunna kontakta familjen, men nu finns inga pengar på det. Det är därför vi behöver wifi, för att alla ska kunna kontakta sina familjer.”

Personalen på boendena är i många fall de enda vuxna som finns runt barnen. Barnen är långt ifrån sina familjer, saknar gode män och har oftast ingen annan att vända sig till. Det gör att personalen har en nyckelroll i barnens tillvaro och deras bemötande är därför viktigt för barnens välbefinnande.

Barnen beskriver de svårigheter det medför att inte kunna kommunicera med personalen eftersom personalen inte pratar deras språk. En ungdom berättar om vad han tycker skulle underlätta tillvaron på boendet: ”Om man kunde fixa en tolk som kunde vara här, så att säga permanent. Eftersom de flesta här pratar dari och det blir väldigt svårt när man ska kommunicera med personalen. Så det vore kanske bra om de kunde fixa en tolk här som kan vara här hela tiden, eftersom det är väldigt svårt att få sina ord hörda, det är väldigt svårt att säga sina ord till personalen, eftersom de inte förstår vårt språk. De har ett annat språk.”

De barn och unga vi mött befinner sig i stor ovisshet om vad som ska hända närmast och har många frågor som de önskar få svar på. I våra samtal framkommer att personalen ibland kan svara på barnens frågor, men ofta helt saknar grundläggande kunskap om vad som händer under barnens första tid i Sverige. Hur går det till exempel till när man söker asyl? Och hur går det till när man placeras i en anvisningskommun? ”Ja, man kan fråga men man får inget svar. Man

får svaret 'vi kan ingenting om det här, vi tar hand om er här, mat och boende, och om det kommer information så förmedlar vi den till er', men det är inget mer än så”, berättar en ungdom. En annan ungdom säger så här: ”Ja, vi vill ha information, vi frågar dem 'hur länge ska vi vara här? När ska vi flytta härifrån?', 'vi vet inte', säger de.” Så här säger en annan ungdom: ”Ja, deras bemötande gentemot oss, det är bra. Men de kan inte ge någon slags upplysning, de säger att det är sekretess och att de inte kan säga nåt.”

Av barnens berättelser framgår också att de behandlas väl av personalen och att personalen gör så gott de kan. Barnen berättar: ”De är öppna, de är varma och de är sociala. När de ropar på oss så brukar de säga 'hej' med ett leende och så [...]” Personalens bemötande och deras leenden varje dag. Det är det som gör oss glada.”

Vissa barn har utvecklat en särskild relation till någon i personalen. Några barn berättar om hur personalen gett dem extra hjälp med mat och kläder. De berättar också om personal som talar deras språk och förstår dem. Så här säger ett barn: ”Ja, absolut. Han är väldigt respektfull faktiskt, och han hjälper mig väldigt mycket, och jag är beredd att offra mitt liv för honom.”

”Nej. De sitter inte med oss. Enda gången man ser dem är i samband med maten. De sitter aldrig och pratar med oss. De går in på sitt rum och så låser de dörren efter sig.”

Barn och unga vittnar också om att personalen kan vara frånvarande. Barn och unga berättar att de inte har någon att vända sig till när de känner sig ensamma. En ungdom berättar: ”Ja, vi sitter här i rummet och är helt ensamma då.”

Barn och unga berättar även att personal bara umgås med varandra, att de låser in sig på sitt kontor och att deras uppgift bara är att tvätta och städa: ”Nej. De sitter inte med oss. Enda gången man ser dem är i samband med maten. De sitter aldrig och pratar med oss.” ”De går in på sitt rum och så låser de dörren efter sig. När vi knackar på deras dörr, då säger de 'no.'” ”De tvättar våra kläder, städar här och de diskar och ordnar här i köket och ordnar mat.”

Andra barn vittnar om att personalen är så upptagen av praktiska uppgifter att de inte har tid över för annat. Ett barn berättar: ”De hinner inte. Om vi ska gå till läkaren, då hinner de inte. Det är jättemycket sånt.”

Några av barnen upplever att de inte betyder någonting för personalen: ”[...] Det känns som att vi inte pratar med dem alls, att vi inte betyder nånting för dem. De bryr sig inte alls.”

Sverige bryter mot barnkonventionen

BARNOMBUDSMANNENS ANALYS. De ankomstboenden som ensamkommande barn och unga placeras på i väntan på att anvisas till en kommun är avsedda att vara mycket tillfälliga och det är inte tänkt att barn ska vistas där mer än några dygn. Den tillfälliga karaktären på boendena innebär att de inte är anpassade för längre vistelser. Som framgår av barns och ungas berättelser medför detta allvarliga brister i boendemiljön och tillgång till mat, kläder och hygienartiklar.

I en skrivelse till regeringen konstaterar IVO att myndigheten enbart under perioden september december 2015 tagit emot 31 lex Sarah-anmälningar från kommuner angående hem för ensamkommande barn. I anmälningarna beskriver kommunerna att de har svårigheter att uppfylla lagens krav på kvalitet och säkerhet för de barn som placeras på bland annat ankomstboenden. Av en bilaga till skrivelsen framgår att anmälningarna i stor utsträckning handlar om att lokaler på boenden är undermåliga. Kommunerna tvingas använda tillfälliga utrymmen som gymnastiksal, hotell och kursgårdar för att kunna ta emot ensamkommande barn. Kommunerna beskriver också att överbeläggningen på många boenden leder till otrygghet, stress och frustration för barnen, vilket i vissa fall resulterat i fysiska konflikter mellan barn. Vidare uppger kommunerna att det råder akut personalbrist på boendena och att kommunerna därför tvingas anställa personal utan att hinna utreda deras lämplighet, exempelvis med utdrag ur belastningsregistret.²⁵ Även MSB konstaterar i en rapport om den nationella lägesbilden gällande mottagande av asylsökande i Sverige att ankomstkommunernas förmåga att ta emot ensamkommande barn är starkt utmanad och att ett barnrättsperspektiv behöver integreras i omhändertagandet.²⁶

Enligt artikel 20 och 22 i barnkonventionen har barn på flykt och som har förlorat sin hemmiljö rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida. Artikel 27 säger att alla barn har rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.²⁷

De allvarliga bristerna på boenden för ensamkommande barn har kritiserats av barnrättskommittén som i sina senaste rekommendationer till Sverige uttrycker oro för att många ensamkommande asylsökande barn inte får vinterkläder eller hygienartiklar.²⁸ Barnrättskommittén har även framhållit sin oro över att barn avviker från boenden.²⁹

Enligt barnrättskommittén ska den tillfälliga omvårdnad som tillhandahålls ensamkommande barn i storskaliga krissituationer avse "kortast lämpliga tid". Omvårdnaden ska syfta till att ge trygghet och fysisk och känslomässig omvårdnad i en miljö som främjar barnens allmänna utveckling.³⁰ Det är med andra ord avgörande att alla ensamkommande barn och unga som placeras i ankomstboenden får sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda i fråga om mat, kläder och trygghet.

25. Inspektionen för vård och omsorg, Skrivelse till regeringen om den kraftiga ökningen av antalet ensamkommande barn, 2015-12-15.

26. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Nationell lägesbild, 2015-12-15.

27. CRC/C/GC/6, p. 44.

28. FN:s barnrättskommitté, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport (CRC/C/SWE/CO/5), p. 50.

29. CRC/C/SWE/4, p. 62

30. CRC/C/GC/6, p. 40.

Stor brist på utbildning och sysselsättning

BARN OCH UNGAS RÖSTER. Av våra samtal med barn och unga framkommer att inget barn har fått börja i ordinarie skola än, även om några få barn i mycket begränsad utsträckning fått delta i exempelvis svenskundervisning på boendena. Barn berättar att de tycker att det är viktigt att gå i skolan och uttrycker frustration över att de saknar den möjligheten här.

Ett barn berättar: "Vi har inte kunnat börja skolan än och det är en viktig grej som alla måste kunna, vi vill ju lära oss så fort som möjligt. Men det har gått en månad och jag har inte ens börjat i skolan än." En ungdom berättar att han kommit till Sverige just för att få möjlighet att gå i skolan och utbilda sig, men att han nu börjat tappa hoppet om att det ska bli så: "Jag kom inte hit för att bara äta och sova. Jag vill göra något vettigt i mitt liv."

Genom att gå i skolan får man också möjlighet att lära sig språket, vilket barn och unga beskriver är viktigt för dem. "Det är skolan och utbildning som är väldigt viktigt för oss. Det vill säga, att få lära oss språket. För det är ju det vi kommer att behöva i framtiden när vi bor här", säger en ungdom. "Om vi hade haft en lärare här så tror jag att det hade varit väldigt mycket enklare. De flesta av oss stannar här minst en månad. Så jag önskar att någon kunde komma hit och börja lära oss språket så att vi kunde ha någon sysselsättning helt enkelt. Jag tror att det hade hjälpt oss väldigt mycket, eftersom det är därför vi är här, för att kunna lära oss, för att kunna studera, för att lära oss språket, helt enkelt. Och det är någonting som vi kommer ha användning av på nästa boende också", säger ett barn. En annan ungdom beskriver hur han känner: "Hela livet kommer bli enklare om man lär sig språket. Till exempel om man vill åka till en annan stad. Då kommer man kunna läsa själv vilken bussbiljett man ska ta. Man kommer kunna läsa skyltar, vart man ska åka. Hela livet kommer bli mycket enklare om man kan språket."

Barnen som vi mött pratar också om att de saknar sysselsättning på boendena. Vissa boenden har tillgång till exempelvis tv, tv-spel, dator och biljardbord. En ungdom berättar: "När vi har käkat så brukar vi hänga där vid biljardbordet eller så kommer vi hit och sätter oss vid datorerna och kollar på en film eller surfar lite. Så vanligtvis, det är det vi gör." På andra boenden är utbudet sämre. "Här finns två Playstation, men vi får bara spela på det en timme eller två om dagen och vi är fler än 100 pojkar som bor här. Sen finns det inget

mer att göra. Vi får bara gå till rummet och tillbaka, inget annat", säger ett barn. En annan ungdom säger: "Vi har varit här i tio dagar nu och vi har bara varit på våra rum. De kanske kunde ordna med någon typ av aktivitet eller i alla fall ge oss en fotboll så vi kan spela själva." När vi frågar barnen vad de tycker borde finnas på boendena svarar de: "Någon fotbollsplan eller kanske en hall så att man kan spela fotboll. Eller någon bok som man kan läsa."

"Det är precis som ett fängelse. Man vet inte när det är lördag eller när det är måndag."

Dagarna flyter ihop

Barnen beskriver att bristen på sysselsättning gör att dagarna flyter ihop och att barnen känner sig ofria och instängda. "För oss är dag och natt likadana", berättar ett barn. En annan ungdom säger så här: "Det är precis som ett fängelse. Man vet inte när det är lördag eller när det är måndag." Barnen reflekterar även över att bristen på aktiviteter leder till att de har svårt att sova på nätterna. "En annan sak är att om nätterna så kan vi inte somna, eftersom vi inte har gjort någonting på dagen. De (personalen) kommer hela tiden och tjuvar 'gå och lägg er, gå och lägg er', men vi kan ju inte sova", berättar ett barn. Det leder också till att barnen mår dåligt eftersom de tänker mycket på sina familjer som är kvar i hemlandet. En ungdom berättar: "Jo, men alltså vi har sagt att vi verkligen behöver ha lite aktiviteter så att vi kan bli sysselsatta och må lite bättre. Jag menar, sen vi kom hit så har vi ju haft det här problemet med sorgen efter familj och allting. Vi har ju inte någon kontakt med dem och nu har det här också förvärrat det hela, att vi bara går och tänker på att vi inte har fått någon kontakt med familjen och inte vet om de lever eller inte."

Barn ska ha tillgång till utbildning enligt svensk lag

BARNOMBUDSMANNENS ANALYS. Av barnens berättelser framgår att inget barn har fått börja i ordinarie skola under den tid de vistats på ankomstboendena, även om ett fåtal barn i mycket begränsad utsträckning haft tillgång till undervisning på boendena. Barn vittnar också om en närmast total avsaknad av sysselsättning.

Framför allt avsaknaden av utbildningsmöjligheter leder till stor frustration hos barnen. Möjligheten att gå i skolan är viktig för dem och var en av anledningarna till att de kom till Sverige.

Rätten till utbildning är tydlig enligt barnkonventionen. Artikel 28 föreskriver att alla barn har rätt till utbildning och enligt artikel 29 ska skolan hjälpa barnet att utvecklas. Rätten till skolgång är tydlig även enligt svensk lag som slår fast att asylsökande barn, barn som fått uppehållstillstånd i Sverige och barn som lever i Sverige utan nödvändiga tillstånd har samma rätt till utbildning som barn som är svenska medborgare.³¹ Ett barn som har börjat skolan innan han eller hon har fyllt 18 år har också rätt att avsluta utbildningen även efter 18-årsdagen.³² Rätten till skolgång gäller förskoleklass, grundskola, gymnasieskola samt särskola och skolskjuts.³³

Att de ensamkommande barnen inte har tillgång till utbildning innebär att deras rätt till utbildning enligt såväl barnkonventionen som svensk lag inte tillgodoses. Detta har kritiserats av barnrättskommittén som i sina senaste rekommendationer till Sverige uttrycker oro för att barn som är placerade på ankomstboenden inte får gå i skolan. Kommittén uppmanar Sverige att säkerställa att dessa barn fullt ut får tillgång till utbildning.³⁴

Barn och unga som Barnombudsmannen mött beskriver även att de saknar sysselsättning på boendena och att det

leder till att de mår dåligt och oroar sig för framtiden. Avsaknaden av sysselsättning innebär att Sverige brister i sina åtaganden enligt barnkonventionens artikel 31 som säger att alla barn har rätt till lek, vila och fritid. Rätten omfattar bland annat tillgång till meningsfulla och stimulerande aktiviteter.³⁵ Enligt barnrättskommittén är denna rättighet grundläggande för barns hälsa och välbefinnande.³⁶ Barnrättskommittén poängterar även att lek och kreativa uttryck är viktigt för att främja återhämtning och psykologisk läkning hos barn som exempelvis upplevt katastrofer, konflikter eller andra trauman.³⁷

Snabba upp anvisningsförfarandes så att barn snabbt får ett permanent boende

Avsaknaden av utbildning och fritidssysselsättning måste ses som en konsekvens av att barnen under långa perioder blir fast på ankomstboendena som endast är avsedda för tillfälliga vistelser och där det saknas förutsättningar för att erbjuda barnen detta. För att Sverige ska uppfylla sina åtaganden enligt barnkonventionen är det därför angeläget att fokus i mottagandet läggs på att snabba upp anvisningsförfarandet och se till att alla barn och unga snabbt får komma till ett permanent boende. Där ska det finnas förutsättningar att erbjuda dem en trygg och stimulerande boendemiljö med tillgång till utbildning och sysselsättning.

31. 7 kap. 2 § läst tillsammans med 29 kap. 2 § st. 2 skollagen (2010:800).

32. 29 kap. 3 § st. 3 skollagen (2010:800).

33. 7 kap. 4-9 §§ skollagen (2010:800).

34. CRC/C/SWE/CO/5, p. 51-52.

35. Se CRC/C/GC/6.

36. CRC/C/GC/17, p. 9.

37. CRC/C/GC/17, p. 57.

Barnombudsmannens förslag till förändringar

I den här rapporten redogör vi för vad barn och unga berättat för oss om hur mottagandet av ensamkommande fungerar i Sverige. Utifrån barns och ungas berättelser kan vi konstatera att bristerna i mottagandet av ensamkommande är många och delvis allvarliga och att de innebär att barns mänskliga rättigheter åsidosätts i flera avseenden. Barn och unga vittnar om bristande tillgång till hälso- och sjukvård, anvisningar som drar ut på tiden och brist på information. De berättar om undermåliga och ibland otrygga boenden och att de saknar kläder, skor och andra förnödenheter.

Flera av bristerna i mottagandet är relativt enkla att åtgärda. Det kräver dock att mottagandet ses som det nationella ansvar det är och att myndigheter, kommuner och civilsamhälle samverkar för att de ensamkommande barnen ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Det kräver också att vissa viktiga förändringar genomförs.

Barnombudsmannen anser att följande övergripande förändringar måste göras:

- Överför ansvaret för ankomstboenden till staten (Migrationsverket).
- Inför lagkrav på anvisning inom 48 timmar, med möjlighet till undantag för synnerliga skäl.
- Säkerställ att barnen under tiden på ankomstboendena får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda i form av utbildad personal samt tillgång till hälso- och sjukvård, kläder och hygienartiklar. Alla barn ska registreras i samband med ankomst till ett boende.
- Utarbeta en nationell handlingsplan för samverkan mellan myndigheter, kommuner och civilsamhälle i syfte att stödja och samordna mottagandet i kommunerna. Den nationella handlingsplanen bör bland annat omfatta:
  - Hälso- och sjukvård
  - God man
  - Utbildning
  - Sysselsättning

Barnombudsmannen anser inte att lösningen på problematiken huvudsakligen ligger i att göra om ankomstboendena, utan menar att fokus bör ligga på att tiden som barnen vistas på ankomstboendena förkortas.

En stor del av den aktuella problematiken beror på tidskrävande administration och långa och utdragna processer. Genom att flytta över ansvaret för ankomstboendena från kommunerna till staten menar vi att viktiga tids- och effektivitetsvinster skulle kunna göras. Vi anser därför att Migrationsverket bör ges ett samlat ansvar för alla ankomstboenden. Därigenom skulle registrerings-, mottagnings- och anvisningsprocesserna kunna integreras, vilket vi tror skulle bli effektivare. Ett samlat statligt ansvar, för såväl ankomstboenden som anvisning, skulle medföra att informationen

till barnen kan säkerställas samt göras enhetlig. Anvisningsförfarandet skulle då även bli mer förutsägbart för barnen.

Barnombudsmannen menar att utgångspunkten för att sådant ansvar för Migrationsverket måste vara att tiden som barn får vistas på ankomstboendena förkortas. Vi anser att det krävs ett lagstadgat krav på anvisning inom 48 timmar, med undantag för synnerliga skäl i den enskilda situationen. För att klara av ett krav på anvisning av ensamkommande inom 48 timmar krävs att myndigheter, kommuner och civilsamhälle samverkar utifrån en tydlig handlingsplan. Enligt vår mening måste det därför tas fram en nationell handlingsplan för mottagandet av ensamkommande barn. Handlingsplanen bör omfatta insatser och samverkan som krävs både för att stödja ett bra mottagande i ankomstboendet samt för ett väl fungerande, långsiktigt mottagande i anvisningskommunerna.

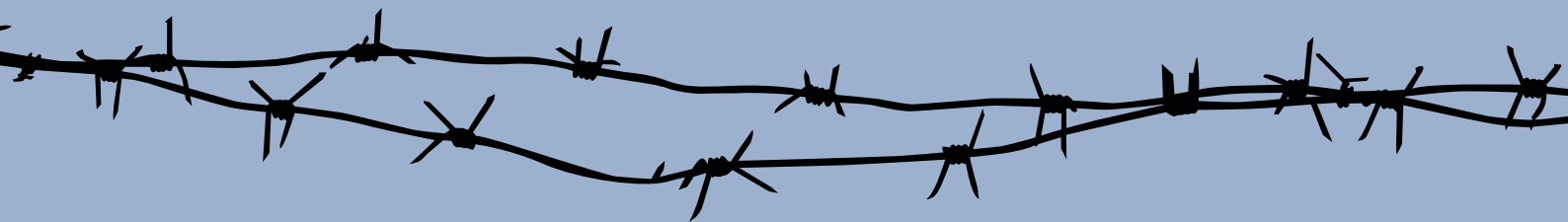
Handlingsplanen ska säkerställa att alla barn får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda under de 48 timmarna. Det innefattar tillgång till nödvändig hälso- och sjukvård, exempelvis genom att det finns sjuksköterskor på plats på boendena som kan göra en första bedömning av vårdbehovet. Alla barn ska ha tillgång till kläder, skor och andra förnödenheter och de ska kunna känna sig trygga på boendena.

Det måste även säkerställas att den personal som arbetar på boendena är utbildad och rustad för att kunna möta de rättigheter och behov som just dessa barn har och att barnen kan kommunicera med personalen, till exempel genom att det finns tolkar på plats på boendena.

Enligt Barnombudsmannens mening kan det dock accepteras att det inte finns tillgång till utbildning och fritidssysselsättning under den tid barnen befinner sig på ankomstboendena, under förutsättning att den tidsperioden förkortas till 48 timmar.

Den nationella handlingsplanen ska också omfatta den samverkan och de insatser som krävs för ett bra mottagande i anvisningskommunerna. Grundläggande är att säkerställa alla barns behov av en trygg vuxen. Det menar vi kan fås i den gode mannen som ska hjälpa barnet att få en bra första tid i Sverige. Enligt vår mening måste det därför krävas att alla barn får en god man omedelbart efter att de anvisats till en kommun. Om barnet, av synnerliga skäl, inte har kunnat få en anvisning inom 48 timmar anser vi att det måste krävas att barnet i stället får en god man redan i ankomstkommunen. Detta så snart de 48 timmarna har förflutit.

Det är också viktigt att handlingsplanen omfattar insatser som innebär att barnet kan få en hälsoundersökning samt en skolgång som är anpassad till barnets förutsättningar. Fritidsaktiviteter och sysselsättning bör också tillgodoses genom samarbete med frivilligorganisationer och det civila samhället i övrigt.

Barnombudsmannen

Postadress: Box 22106, 104 22 Stockholm

Telefon: 08-6922950

Telefon för dig under 18: 020-231010

E-post: info@barnombudsmannen.se

Webbplats: www.barnombudsmannen.se